

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

Hudební umění

Klavír

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**ILONA ŠTĚPÁNOVÁ-KURZOVÁ – PEDAGOG A
INTERPRET**

Jan Škrobánek

Vedoucí práce: doc. MgA. Martin Kasík, Ph.D.

Oponent práce: prof. MgA. František Malý

Datum obhajoby: 7. září 2021

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2021

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

MUSIC AND DANCE FACULTY

Art of Music

Piano

BACHELOR'S THESIS

**ILONA ŠTĚPÁNOVÁ-KURZOVÁ – EDUCATOR AND
PERFORMER**

Jan Škrobánek

Thesis Advisor: Doc. MgA. Martin Kasík, Ph.D.

Thesis Opponent: Prof. MgA. František Malý

Date of thesis defense: 7th September 2021

Academic title granted: BcA.

Prague, 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/magisterskou/disertační práci na téma

ILONA ŠTĚPÁNOVÁ-KURZOVÁ – ŽIVOT A DÍLO

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

1 Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Evidenční list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

[illegible]

Abstrakt

Tato bakalářská práce pojednává o významné osobnosti české klavírní pedagogiky Iloně Štěpánové-Kurzové a měla by dát čtenáři představu o významnosti odkazu této pianistky. Kromě stručného nastínění jejího života a koncertní dráhy je jejím cílem také zachycení Ilony Štěpánové po stránce lidské a jejího přístupu k žákům a výuce obecně. Práce se věnuje také jejímu dílu *Klavírní technika* a popisuje v čem byla kniha ve své době přelomová a jaké je její využití v dnešní praxi. K dokreslení obrazu o významnosti Ilony Štěpánové se čtenář dočte také pár informací o jejích nejvýznamnějších žácích.

Klíčová slova: Ilona Štěpánová-Kurzová, Vilém Kurz, klavírní technika, klavírní úhoz

Abstract

This bachelor's thesis discusses an important persona of the Czech piano pedagogy, Ilona Štěpánová-Kurzová, and aims to introduce the importance of the pianist's legacy to the reader. Besides a basic overview of her life and concert career, the goal of this thesis is to show Ilona Štěpánová's approach to her pupils and teaching in general. It also notes her work *Klavírní technika* and illustrates the ways in which the work was a breakthrough in times of its publication, and its use in today's practice. To stress the importance of Ilona Štěpánová, the thesis briefly introduces a few of her most significant students.

Key words: Ilona Štěpánová-Kurzová, Vilém Kurz, piano technique, piano touch

Rád bych poděkoval vedoucímu své práce doc. Martinu Kasíkovi za cenné rady a připomínky. Můj velký dík patří zejména MgA. Martě Toaderové za poskytnuté informace, znalosti a materiály. Ke vzniku této práce také výrazně napomohli MgA. Magda Štajnochrová, prof. Zdeněk Hnát, Mgr. František Kůda a Mgr. Martin Vojtíšek, kteří byli tak laskaví a udělali si na mě čas, aby mi přiblížili osobnost prof. Štěpánové.

Obsah

Seznam příloh.....	9
Úvod	10
1 Životní osudy rodiny Kurzových a Štěpánových	12
1.1 Vilém a Růžena Kurzovi.....	12
1.2 Růžena Kurzová	14
1.3 Mládí Ilony Kurzové a její koncertní činnost	14
1.4 Odchod ze Lvova a pedagogická dráha Ilony Štěpánové-Kurzové	16
2 Pedagogická osobnost Ilony Štěpánové-Kurzové	19
3 O klavírní technice.....	22
3.1 Vilém Kurz: Technické základy klavírní hry	22
3.2 Ilona Štěpánová-Kurzová: Klavírní technika.....	23
3.2.1 Hlavní rozdíly mezi metodou Kurze a Štěpánové	25
3.2.2 Ovládnutím úhozů k barevné a stylově odlišené hře.....	26
3.2.3 Typy úhozů a problematika jejich výkladu	27
3.2.4 Využití úhozů při nácviku	27
3.2.5 Technická cvičení	29
4 Bývalí žáci Ilony Štěpánové	30
Závěr	35
Použitá literatura.....	36
4.1 Literární zdroje	36
4.2 Internetové zdroje.....	36
4.3 Ostatní prameny	37

Seznam příloh

Příloha 1: Ilona Štěpánová-Kurzová – leden 1964

Příloha 2: Ilona Štěpánová-Kurzová, 1961

Příloha 3: Dopis od Ilony Štěpánové-Kurzové pro Martu Hrtoňovou-Toaderovou, 14. 7. 1963, s. 1–2

Příloha 4: Dopis od Ilony Štěpánové-Kurzové pro Martu Hrtoňovou-Toaderovou, 14. 7. 1963, s. 3–4

Příloha 5: Dopis od Ilony Štěpánové-Kurzové pro Martu Hrtoňovou-Toaderovou, 14. 7. 1963, s. 5–6

Příloha 6: Průvod 1. máje, 1961; v popředí zleva: Ilona Štěpánová-Kurzová, Jan Hurníková-Roubalová, pí. Kubíková (sekretářka); v pozadí zleva: František Rauch, Jiří Reinberger

Příloha 7: Ilona Štěpánová-Kurzová v průvodu 1. máje, 1961

Příloha 8: Ilona Štěpánová-Kurzová a František Kůda v učebně HAMU v Rudolfinu

Příloha 9: Oslava 62. narozenin prof. Štěpánové, 1961; zleva: Renata Arnetová, Ilona Štěpánová, Jana Hurníková-Roubalová, Václav Zelený

Příloha 10: Oslava 62. narozenin prof. Štěpánové, 1961; v popředí zleva: matka Evy Štěpánové, Marta Toaderová-Hrtoňová, Jana Hurníková-Roubalová, Ilona Štěpánová-Kurzová, Jan Marcol, Václav Zelený, Eva Štěpánová (dcera Pavla Štěpána); v pozadí zleva: Jan Vrána, Pavel Štěpán, Renata Arnetová, ??

Příloha 11: zleva: Ladislav Kubík, Viera Janárčková, František Kůda, Ilona Štěpánová-Kurzová, ??, Magda Štajnochrová, Božena Steinerová

Úvod

Ilona Štěpánová-Kurzová je bezesporu jednou z největších osobností klavírní pedagogiky u nás. Spousta jejích žáků se zapsala do podvědomí hudebního světa jako vynikající interpreti nebo úspěšní pedagogové navazující na její tradici.

Já sám jsem se setkal s prvky její metody nejprve u své první pedagožky klavíru Soni Hálové-Filipczykové, absolventky Marty Toaderové-Hrtoňové. A právě u paní profesorky Toaderové jsem se pak s touto metodou seznámil podrobněji. Od ní jsem také často slýchal o paní Štěpánové, ať už šlo o záležitosti z oblasti metodiky a interpretace, nebo příběhy přímo o ní, jakožto o vřelém, hudbě a žákům naprosto oddaném člověku. Její osobnost mě nesmírně zaujala, nicméně při pokusu vyhledat písemné zdroje, které by se osobnosti Ilony Štěpánové věnovaly, jsem zjistil, že jich je velmi málo.

Snad jediný ucelený zdroj informací o paní profesorce, který se mi podařilo nalézt, je bakalářská práce *Profil života a díla Ilony Štěpánové-Kurzové* od Lucie Kaucké z roku 2000. Autorčina práce je cenná mimo jiné kvůli podrobně zaznamenané koncertní činnosti paní Štěpánové a připomíná tedy to, že paní profesorka nepatří jen k předním osobnostem české klavírní pedagogiky, ale také k nejvýraznějším interpretům své doby. Abych tedy pouze neopakoval to, co už bylo pečlivě zpracováno, nebudu se ve své práci její koncertní dráze věnovat tak podrobně.

Co bych ovšem rád zaznamenal je její metoda a specifický způsob práce s žáky na hodinách. Kromě zaměření se na její metodickou práci *Klavírní technika* je mým cílem podat i informace o tom, jakým způsobem pracovala s touto metodou v praxi a jaký byl její přístup k výuce obecně, neboť zdaleka nešlo jen o techniku. K tomu jsem jako zdroj informací využil setkání s několika jejími bývalými žáky, kteří byli tak laskaví a udělali si na mě čas, aby mi přiblížili osobnost paní profesorky.

A abychom paní profesorku lépe poznali i po stránce lidské, je samozřejmě nezbytné nastínit její život, včetně osobností jejích rodičů Viléma a Růženy Kurzových, kteří hráli důležitou roli ve formování jejích interpretačních a pedagogických názorů.

V závěru bych pak rád věnoval pár slov i absolventům paní Štěpánové, jelikož jde často o jména zvučná a jsou důležitými pokračovateli její pedagogické a interpretační tradice. Jejich úspěšnost je také důkazem toho, že péče o odkaz paní

profesorky a reprodukce jejích pianistických názorů jsou velice důležité. Jde totiž o myšlenky, jež jsou stále aktuální a které mohou být ku pomoci nejednomu dospívajícímu klavíristovi.

1 Životní osudy rodiny Kurzových a Štěpánových

1.1 Vilém a Růžena Kurzovi

Vilém Kurz se narodil 23. prosince 1872 v Havlíčkově Brodě. Ačkoliv rodiče nebyli profesionální hudebníci, uměli hrát oba na klavír a hudbu doma všichni milovali. Vilém začal brzy jevit hudební vlohy, a tak začal chodit do hodin klavíru k učitelce Antonii Štěpinové. V 1884 se pak Vilémův otec stává učitelem na reálce v Praze a rodina se tedy stěhuje do hlavního města.

Jelikož je jeho klavírní nadání čím dál zřetelnější, rozhodne se po absolvování nižšího gymnázia se souhlasem otce věnovat pianistické dráze. Konzervatoř zatím nedisponovala klavírním oddělením, a proto nastupuje do soukromého učení k Jakubu Virgilu Holfeldovi, žákovi Josefa Proksche, který slíbil, že z něj vychová dobrého učitele.

Počátky jeho studia nebyly jednoduché, neboť musel přivyknout důkladnosti a systematickosti, které do té doby nepoznal. Od sonát Beethovena se musel vrátit k sonatinám Clementiho, aby si od základu vybudoval správné klavírní návyky. Když ale přivykl pořádku, šlo mu studium již lépe a činil rychlé pokroky. A tak se stal nakonec z Viléma nejen dobrý učitel, ale i výborný pianista.

Vedle sólové hry se věnoval intenzivně hře komorní i čtyřruční a se svou budoucí chotí Růženou Höhmovou často vystupoval na hudebních večerech Měšťanské besedy a podnikal i koncertní cesty do zahraničí. Jeho hra byla prý pečlivě propracovaná a vyznačovala se bezchybnou technikou. *„Tato technika však nebyla samoučelná. Prvým cílem bylo podání obsahu – „duše“ – skladby a správné vystižení jejího charakteru, žánru i stylu.“*¹

Když potom roku 1898 udělal konkurz na místo učitele klavíru na konzervatoři ve Lvově, jeho kariéra koncertního pianisty se chýlila ke konci. Důvodem bylo zejména namožení ruky, nejspíše vinou Holfeldovy školy. K ukončení koncertní činnosti však nedošlo náhle a po příjezdu do Lvova se zapsal Kurz do širšího povědomí hned prvním veřejným vystoupením – zejména pak jeho provedení Chopina, jehož odkaz byl v tomto městě velmi patrný, vyvolalo nadšení.

¹ BÖHMOVÁ, Zdeňka: *Vilém Kurz: život, práce, methodika*, 1954, s. 27

Pozice na konzervatoři ve Lvově byla pro něj výhodná jednak i proto, že mu umožnila sňatek s Růžnou Höhmovou. Svatba se konala v únoru roku 1899 a už na podzim se jim narodila dcera Ilona.

Velkou chloubou lvové konzervatoře bylo pedagogické působení Karla Mikuliho, přímého žáka F. Chopina. S ním se už Kurz bohužel setkat nemohl, jelikož Mikuli umírá dva roky před Kurzovým příchodem, nicméně poznává alespoň soukromou školu, kterou po jeho smrti vedla jeho žena. To hlavní ale je, že se seznamuje se školou Teodora Leszetyckého², která v té době nebyla ještě v Praze příliš známá. Leszetycki už byl sice také po smrti, nicméně někteří jeho žáci stále ve Lvově působili.

Kurzovi studenti vykazovali výborné výsledky a velice rychle si zajistil všeobecné uznání. Seznamoval se s významnými proudy klavírní pedagogiky, z nichž se snažil vytáhnout to prospěšné, a naopak se vyvarovat některých jejích omylů. Díky své péči a výsledkům byl jmenován inspektorem klavírního oddělení a členem komise pro státní zkoušky z klavíru a harmonie. Na jeho popud vznikly také kurzy klavírní hry a klavírní pedagogiky, na kterých sám přednášel a věnoval se také hudební kritice.

Když se pak Kurz s rodinou stěhuje do Brna a stává se profesorem na rodící se brněnské konzervatoři, uzavírá se tím jeho první období pedagogické činnosti. Roku 1920 je konzervatoř zestátněna, avšak není při ní zřízena mistrovská škola. Proto byl Kurz jmenován profesorem na mistrovské škole pražské, služebně však byl přidělen do Brna – podobně jako profesor kompoziční školy Leoš Janáček, s nímž se Kurz spřátelil.³ Díky svým pedagogickým úspěchům se Kurz brzy prosadil i v Brně a jeho věhlas mu zajistil příliv mladých talentovaných studentů.

² *Teodor Leszetycki* (1830–1915) je jednou z nejznámějších osobností v dějinách klavírní pedagogiky. Od třinácti let byl žákem K. Czerného a již v dětském věku začal koncertovat. Mimo dráhu klavíristy, věnoval se i komponování a jeho dílo čítá mnoho klavírních skladeb, které byly v té době oblíbené, dnes však zapomenuté. V pedagogické praxi vycházel z metody svého učitele Czerného, obohatil ji však o dvě hlavní věci z oblasti klavírní techniky: kulovitý tvar ruky, s vyklenutými dlaňovými klouby a vystupňování funkce zápěstí, jež má být pružné. To přispívá ke zpěvnému tónu, na nějž prstová technika nestačí.

³ BÖHMOVÁ, Zdeňka: *Vilém Kurz: život, práce, methodika*, 1954, s. 53

Netrvalo dlouho a roku 1928 se stal profesorem klavíru na Pražské konzervatoři. Zde působil až do roku 1939, kdy byla jeho činnost předčasně ukončena protektorátním nařízením, kterým byl dán do výslužby. Společně se smrtí jeho manželky to byla pro Kurza další velká rána.⁴

Avšak Kurz měl stále dostatek sil, a tak i po odchodu z konzervatoře se dál věnoval soukromé výuce klavíru, a to až do své smrti 25. května 1945.

1.2 Růžena Kurzová

Růžena Kurzová, rozená Höhmová, se narodila 6. června 1880 v Praze a byla taktéž významnou klavírní pedagožkou. Studovala nejprve u J. V. Holfelda a později pak u svého budoucího manžela, Viléma Kurze.

Když s ním roku 1899 odjela do Lvova, působila nejprve jako jeho asistentka a roku 1917 se stala také profesorkou klavíru. Důležitá je také její koncertní činnost, ve které se zaměřovala zejména na hru v klavírním duu se svým manželem. Poté, co se Kurzovi vrátili do Čech, vyučovala v letech 1919–1928 na brněnské konzervatoři.

Po odchodu do Prahy následovala svého muže na Pražskou konzervatoř, kde učila poslední dekádu svého života. *„Na pražské konservatoři vedla pro posluchače pedagogického oddělení pedagogické kursy, ve kterých jim podávala nikoli snad jen theoreticky, nýbrž naopak prakticky, na živém žakovském modelu obraz správného systematického postupu učitelské práce.“*⁵

Zemřela náhle 20. února 1938 plně zaneprázdněná přípravami koncertu mistrovské školy konzervatoře.

1.3 Mládí Ilony Kurzové a její koncertní činnost

Ilona Kurzová se narodila 19. 11. 1899 ve Lvově. Jakožto dcera dvou pianistů začala se i ona brzy učit hře na tento nástroj. Základy jí poskytla její matka Růžena a brzo bylo zřejmé, že Ilona oplývá opravdu mimořádným nadáním. Například již v pěti letech ji matka naučila podle sluchu hrát Mozartovu Sonátu facile. Vzhledem k tomu, že školní povinnosti jí neumožňovaly věnovat dostatek času klavíru, vzali

⁴ BÖHMOVÁ, Zdeňka: *Vilém Kurz: život, práce, methodika*, 1954, s. 60–61

⁵ BÖHMOVÁ, Zdeňka: *Vilém Kurz: život, práce, methodika*, 1954, s. 61

ji rodiče ze školy do soukromého učení a Ilona tak velice záhy začala pod vedením svého otce směřovat k úspěšné koncertní dráze.⁶

„Klavírní nadání se u ní projevilo časně, a protože byla od začátku v odborných rukou matčiných a později pod železným režimem otcovým, nutně pracovala mnoho a tvrdě.“⁷

Koncertní dráhu zahájila již ve svých deseti letech veřejným provedením Mozartova Korunovačního koncertu C-dur ve vojenském kasinu, které proběhlo 14. března 1910. Mimořádnou odezvu v tisku pak vyvolalo její další vystoupení 22. dubna 1910 ve Lvově. Na programu byl opět Korunovační koncert, tentokrát však za doprovodu vídeňského spolkového orchestru Tonkünstler pod taktovkou samotného Oskara Nedbala. Skladbu si pak zahrála ještě ve Vídni (opět s Tonkünstler) a obzvláště úspěšný byl její pražský debut v Rudolfinu za doprovodu České filharmonie. Už tehdy kritiky vyzdvihovaly kromě její technické vyspělosti také mimořádnou oduševnělost, kterou její hra oplývala a dokonalou stylovost.⁸

Pod vedením svého otce tedy pokračovala ve studiu dalšího repertoáru a během následujícího roku nacvičila celovečerní recitál. Ten si zahrála nejprve 7. prosince 1911 ve Stanislavově a poté taky v Praze, Vídni a Berlíně.⁹

Ve třinácti letech ji velice poznamenal zážitek z koncertu Arthura Rubinsteina. Ilona, jejíž hudební názory a postoje do té doby utvářela zejména osobnost jejího otce, si díky tomuto koncertu vytvořila vlastní představu o ideálním interpretovi. Zejména jí uhranula Rubinsteinova výjimečná tvůrčí fantazie a jeho provedení skladeb Chopina – ihned se proto pustila do studia jeho díla.¹⁰

Koncertní činnost Ilony Kurzové byla opravdu rozsáhlá a byla vyhledávanou interpretkou doma i v zahraničí. Vedle Arthura Rubinsteina, byla velkým obdivovatelem Svjatoslava Richtera, se kterým se znala osobně a který si velmi vážil jejích schopností a hudebních názorů.

⁶ KAUCKÁ, Lucie: *Profil života a díla Ilony Štěpánové-Kurzové*, 2000, s. 11

⁷ HOLZKNECHT, Václav: *Profesorce Iloně Štěpánové-Kurzové k narozeninám*, 1959

⁸ KAUCKÁ, Lucie: *Profil života a díla Ilony Štěpánové-Kurzové*, 2000, s. 12–13

⁹ *Český hudební slovník: Ilona Štěpánová-Kurzová* [online]

¹⁰ VOJTÍŠEK, Martin [ústní sdělení], 4. 6. 2021

Během doby svého koncertování nastudovala opravdu rozsáhlý repertoár. Vedle deseti klavírních koncertů to bylo též kompletní dílo Smetany, Dvořáka, Nováka a Suka a velice ráda hrála i skladby Chopina.¹¹ Blízká jí byla i hudba Janáčka, s nímž udržovala velice blízký vztah a na jehož žádost hrála světovou premiéru jeho Concertina – koncert se uskutečnil 16. února 1926 v Brně. Mimo to provedla také premiéru Kurzovy úpravy Dvořákova klavírního koncertu g-moll a českou premiéru Prokofjevova 3. klavírního koncertu C-dur.¹²

Zajímavostí také je, že jako jedna z mála zařazovala do programu i dva klavírní koncerty v jeden večer. Například 13. prosince 1917 si s Českou filharmonií zahrála jak Čajkovského koncert b-moll, tak Chopinův e-moll.¹³

Kromě sólové hry vystupovala i s Českým, Pražským a Šefčíkovým kvartetem a se svým manželem Dr. Štěpánem pořádala též koncerty věnované literatuře pro dva klavíry. Zejména pak spolupráce s Českým kvartetem byla významná, jelikož se zde velmi blízce poznala s Josefem Sukem a našla v něm dlouholetého přítele.¹⁴

„Jako pianistka vynikala Ilona Kurzová výbornou technikou a citlivostí hry. Posluchači podléhali poezii jejích výkonů. Patřila k nejoblíbenějším klavírním umělkyním své doby. Mimo Československo koncertovala v Německu, Polsku, Holandsku. Byla by se stala světovou, kdyby se do její kariéry nezmíchal život a nedal jí poněkud jiný směr.“¹⁵

1.4 Odchod ze Lvova a pedagogická dráha Ilony Štěpánové-Kurzové

Poklidný život ve Lvově rozvrátila na čas první světové války, a tak se rodina na nějakou dobu uchyluje do Prahy. Když se ale v roce 1915 ruská vojska stáhnou z města, vrací se Kurzovi zpět do Lvova. Tam žijí až do roku 1919, kdy se kvůli

¹¹ Český hudební slovník: Ilona Štěpánová-Kurzová [online]

¹² MÜLLEROVÁ, Eva: K životnímu jubileu zasloužilé umělkyně Ilony Štěpánové-Kurzové, 1974

¹³ Český hudební slovník: Ilona Štěpánová-Kurzová [online]

¹⁴ MÜLLEROVÁ, Eva: K životnímu jubileu zasloužilé umělkyně Ilony Štěpánové-Kurzové, 1974

¹⁵ HOLZKNECHT, Václav: Profesorce Iloně Štěpánové-Kurzové k narozeninám, 1959

rozvráceným poměrům ve městě po Ukrajinské revoluci (zejména pak nevole vůči cizincům) vrací do své rodné země.¹⁶

Vilém a Růžena Kurzovi začínají učit na brněnské konzervatoři a Ilona se plně věnuje své koncertní činnosti.¹⁷ Roku 1922 získává diplom mistrovské školy pražské konzervatoře, a ačkoliv její způsobilost byla evidentní, trval prof. Adolf Mikeš – na rozdíl od prof. Karla Hoffmestera – na výstupní zkoušce.¹⁸

V pražské kulturním prostředí se Ilona Kurzová poznává s pianistou, muzikologem, skladatelem a pedagogem Dr. Václavem Štěpánem. Sňatek uzavřeli v roce 1924 (za svědky jim byli Vítězslav Novák a Josef Suk) a rok nato se jim narodilo jejich jediné dítě, Pavel Štěpán. Sňatek s Dr. Štěpánem ji velmi ovlivnil v jejích hudebních názorech a Štěpánová se tak začíná věnovat například soudobé hudbě.¹⁹

Svou koncertní činnost ukončuje roku 1937, avšak na klavír nikdy cvičit nepřestala. Není zcela jasné, co přesně stálo za náhlým koncem její úspěšné kariéry, ale nejspíše šlo souhru několika faktorů. Maminka Ilony Štěpánové umírala a těžce nemocný byl i Václav Štěpán (zemřel 24. listopadu 1944). *„Péče o ně i svého dospívajícího syna se chtěla paní Ilona ujmout sama. Další vystoupení pak znemožnila druhá světová válka.“*²⁰

A ani po ní se na koncertní pódia už nevrátila. Rok po smrti manžela umírá též její otec a mimořádně citlivá povaha paní Štěpánové tyto životní rány nesla velmi těžce. Údajně se také při hraní na veřejnosti začíná potýkat s dvojitým viděním²¹, způsobeným nadměrným stresem.²²

¹⁶ BÖHMOVÁ, Zdeňka: *Vilém Kurz: život, práce, methodika*, 1954, s. 51

¹⁷ V Brně prý cvičovala na klavír v bytě u Janáčků. (VOJTÍŠEK, Martin [ústní sdělení], 4. 6. 2021)

¹⁸ KAUCKÁ, Lucie: *Profil života a díla Ilony Štěpánové-Kurzové*, 2000, s. 11, s. 27

¹⁹ *Český hudební slovník: Ilona Štěpánová-Kurzová* [online]

²⁰ KAUCKÁ, Lucie: *Profil života a díla Ilony Štěpánové-Kurzové*, 2000, s. 11, s. 32

²¹ Dvojité vidění (neboli diplopie) je stav, kdy člověk vnímá dva obrazy jediného předmětu a je následkem poruchy funkce okohybných svalů.

²² HNÁT, Zdeněk [ústní sdělení], 12. 6. 2021

„Odcházejíc do soukromí, nezavřela za sebou dveře jako většina umělců. Nemohla. Do bytu Štěpánových pronikalo téměř vše, co se v pražském hudební životě dalo.“²³

Po smrti svého chotě přebírá jeho žáky na mistrovské škole pražské konzervatoře a brzy nato se rovněž ujímá i žáků svého otce. Když byla pak roku 1946 založena pražská AMU, byla Ilona Štěpánová jako jedna z prvních jmenována profesorkou klavírní hry na Akademii a stála tak u zrodu a formování klavírního oddělení.²⁴

Za dobu svého působení vychovala paní profesorka velké množství úspěšných klavíristů a zapsala se tak do historie české pedagogiky. Zнала se s nejvýznamnějšími hudebními osobnostmi své doby jako byli např. Josef Suk, Vítězslav Novák, Leoš Janáček, Genrich Gustavovič Nejgauz, Svjatoslav Richter aj. Ačkoliv zprvu vycházela ze způsobu práce svého otce, vytvořila si brzy vlastní, svébytný způsob výuky. S postupem let žila stále více v ústraní a jen zřídkakdy usedla v porotě klavírní soutěže. K veřejnému přednášení se nikdy nenechala přemluvit, nicméně hudebnímu světu zanechala alespoň cenný metodický spis *Klavírní technika*.²⁵

Paní profesorka Ilona Štěpánová-Kurzová zemřela po dlouhé a těžké nemoci dne 25. září 1975. Je pochována na pražském Vyšehradě.

²³ HOLZKNECHT, Václav: *Profesorce Iloně Štěpánové-Kurzové k narozeninám*, 1959

²⁴ KAUCKÁ, Lucie: *Profil života a díla Ilony Štěpánové-Kurzové*, 2000, s. 11, s. 32

²⁵ *Český hudební slovník: Ilona Štěpánová-Kurzová* [online]

2 Pedagogická osobnost Ilony Štěpánové-Kurzové

„Byl to člověk nesmírně kultivovaný, sensitivní, vnímavý a ke každému pozorný. Dokázala jít studentovi vstříc – a to právě i v tom smyslu, že její požadavky na studentovu pracovitost byly maximální. Mohla si to ovšem dovolit, neboť sama byla jednou z těch velkých osobností, pro které samozřejmým základem umění byla poctivá práce. Šla svým příkladem vstříc především uskutečňováním zásady, že jakákoliv umělecká svoboda může vyrůst pouze ze svobodné vnitřní kázně. Byla to umělkyně ryzí a vzácná.“²⁶

Slova pana prof. Hnáta ve zkratce velice umě vystihují osobnost zasloužilé umělkyně a nositelky Řádu práce paní profesorky Ilony Štěpánové-Kurzové – neboli *Ilonky*, jak jí její bývalí žáci s láskou říkají. Byla známá pro svou skromnou a poměrně plachou povahu, kvůli čemuž například odmítala dělat veřejné přednášky a na Akademii docházela jen v nejnutnějších případech. Vyučovala převážně u sebe doma, v bytě na Besední ulici.

Tam k ní její studenti docházeli na hodiny klavíru, které však měly nestandardní dobu trvání. Jedna vyučovací hodina totiž trvala klidně hodiny tři (nebo i déle) a nezáleželo na tom, zda je pondělí či neděle, ráno nebo večer; paní profesorka seděla za stolem a pozorně naslouchala každému tónu, ušima, kterým nic neuniklo. *„Paní Ilonka, doslova vpítá do žáka, cítící s ním každý dotyk kláves [...]“²⁷* se totiž během hodin neunavovala – naopak se zdálo, že jí výuka dodává ještě více energie.

Na jejích hodinách šlo o hudbu a o nic jiného. Paní profesorka nesnesla nekultivované a mechanické hraní a důsledně dbala na přesnost dodržení autorova zápisu s úctou a pokorou. I sebelepší technické provedení skladby jí neuspokojilo, bylo-li vnitřně nezúčastněné. Svým studentům vysvětlovala význam každého znaménka či obloučku a šlo o opravdu detailní práci.²⁸ Avšak *„[...] noty měly zůstat východiskem, ale právě jen jím. Ke slovu měla přijít i fantazie, dokonce jistá improvizující hravost [...]“²⁹* Její přístup k interpretaci tedy kořenil v kurzovském

²⁶ HNÁT, Zdeněk [ústní sdělení], 12. 6. 2021

²⁷ HURNÍK, Ilja: *Závěrečná zpráva*, 2000, s. 90

²⁸ TOADEROVÁ, Marta [ústní sdělení], 14. 6. 2021

²⁹ HURNÍK, Ilja: *Závěrečná zpráva*, 2000, s. 90

pořádku, jenž jí byl od mala vštěpován, avšak ona bohatá fantazie a svoboda byly něčím novým.

Sama se těchto zásad držela a když žákům hrála na klavír, byl to prý vždy zážitek. „*Ať už předváděla způsoby provádění různých úhozů, nebo předehrávala jednotlivé skladby, její hra měla vždy strhující náboj a byla plná zvukových kouzel.*“³⁰ Někteří žáci vzpomínají na to, že v době, kdy LP desky teprve začínaly a jediná možnost, jak si naposlouchat repertoár, byla buďto zahrát si skladbu sám, anebo si ji poslechnout naživo, neměla paní profesorka například problém vzít si sešit Chopinových mazurek a celý ho žákovi přehrát. Pan prof. Hnát vzpomíná také na moment, kdy paní profesorka během vybírání klavíru na studentský koncert v Rudolfinu usedla k jednomu z nástrojů a doslova „vystříhla“ Chopinovu Etudu cis-moll op. 10. V tu chvíli celý sál oněměl a naslouchal její hře. Jakmile ovšem zaregistrovala, že jí všichni věnují pozornost, okamžitě přestala hrát.³¹

Žáci z pozdějších let pak uvádějí, že jak postupoval vývoj nahrávací techniky, paní profesorka značně rozšířila sbírku svých desek. Díky tomu pak mohla na hodinách pouštět žákům různé nahrávky, např. stejnou skladbu v podání dvou různých pianistů a poté s nimi debatovala o rozdílnosti těchto interpretací, přičemž vždy se snažila zaměřit studentovu pozornost na určitý prvek – vedení basů, tempo apod. Tyto debaty byly velice přínosné, neboť poskytovaly studentům možnost naučit se vyjádřit svůj názor, přijít s konstruktivní kritikou a debatovat o hudbě. Někdy také chodila se studenty na koncerty a s oblibou pak o nich vedla diskusi.³²

Co se týče výše zmíněného, tedy předehrávání skladeb paní profesorky na hodinách, navštěvování koncertů se svými žáky apod., ne vždy se v tomto ohledu vzpomínky jejích bývalých studentů shodují. Například někteří tvrdí, že slyšeli paní profesorku hrát na hodinách jen velice zřídka. Důležitým momentem je však to, že paní profesorce nešlo vždy jen o práci na daném repertoáru, nýbrž i o celkový rozvoj hudební osobnosti žáka a pěstování jeho estetického cítění.

Jelikož však byla paní Štěpánová velice citlivým a empatickým člověkem, prožívala možná až příliš intenzivně každé vystoupení svého studenta – proto ve většině případů na jejich koncerty nechodila. Jedním z důvodů bylo také to, že paní

³⁰ HNÁT, Zdeněk [ústní sdělení], 12. 6. 2021

³¹ Ibid.

³² ŠTAJNOCHROVÁ, Magda [ústní sdělení], 3. 6. 2021

profesorka měla velmi vysoké nároky, jímž nebylo jednoduché vyhovět, avšak je jasné, že na pódiu nelze uhlídat každou maličkost. Paní Štěpánová to moc dobře věděla, její nesmírně pečlivá povaha by však něco takového nesnesla.

Před samotným vystoupením nenechávala nic náhodě. Spousta hodin klavíru navíc byla samozřejmostí a nechyběla u žádné generálky. Na nich například vyžadovala, aby hlavně dívky přišly už v koncertním oblečení – bylo potřeba zjistit, zda jsou šaty dostatečně pohodlné pro hraní a vyzkoušet si pedál ve společenských botách. V den koncertu pak radila už skladby nehrát, nýbrž si je pouze procházet „očima“ v notách, případně se rozehrávat na Cortotových cvičeních.^{33 34}

Paní profesorka byla opravdu výjimečným člověkem a všechny své žáky ovlivnila nejen po stránce pianistické, ale i lidské. K dokreslení její osobnosti příkládám na konci práce také dopis z obsáhlé korespondence mezi prof. Štěpánovou a prof. Toaderovou-Hrtoňovou, aby čtenáři pomohl udělat si ještě lepší představu o tom, jaká byla povaha paní profesorky.

³³ ŠTAJNOCHROVÁ, Magda [ústní sdělení], 3. 6. 2021

³⁴ K procvičení techniky používala paní profesorka ráda i 40 denních cvičení op. 337 Carla Czerného. Tato sbírka klade na pianistu opravdu vysoké technické nároky a paní Štěpánová si vedla sešit, do kterého si zapisovala, jakého maximálního tempa každý student v daném cvičení dosáhl. (VOJTÍŠEK, Martin [ústní sdělení], 4. 6. 2021)

3 O klavírní technice

3.1 Vilém Kurz: Technické základy klavírní hry

Jelikož paní Štěpánová ve spoustě věcí navázala na svého otce, rád bych nejprve věnoval pár řádků i metodickému spisu Viléma Kurze. Ne vše z jeho „metody“ (Kurz tvrdil, že žádnou metodu nemá a dělá jen pořádek) je dnes aktuální, ovšem ve své době šlo o důležité názory, jež přišly v pravý čas a v historii klavírní interpretace mají jeho *Technické základy klavírní hry* jistě své čestné místo.

Kurzovy názory na klavírní techniku byly silně ovlivněny školou Teodora Leszetyckého, se kterou se seznámil na konzervatoři ve Lvově. Leszetycki už v tu dobu nebyl naživu, nicméně jeho bývalí žáci, zejména pak Jiří Lalewicz a Henryk Melzer, v té době již uznávaní profesori, navázali na jeho tradici a Kurz se tak alespoň zprostředkovaně mohl s touto metodou seznámit (Leszetycki totiž po sobě nezanechal žádný metodický spis).³⁵

Již při studiu u Holfelda měl Kurz jisté pochybnosti ohledně prosazovaného postavení ruky, „[...] při němž povrch ruky – dlaňové klouby, hřbet ruky i zápěstí – tvořil jedinou horizontální linii, souběžnou s klávesnicí.“³⁶ Postavení ruky podle Leszetyckého s vyklenutými dlaňovými klouby tedy Kurzovi potvrdilo správnost jeho úsudku.

Zvláštní mu přišel i tehdejší požadavek, aby „ruka konala při hře co nejméně pohybů a zachovávala co největší klid.“³⁷ I v tomto navázal na Leszetyckého a prosazoval lehké a volné zápěstí, zatímco prsty a dlaň měly být nepatrně fixovány.³⁸

Nelze však o Kurzovi hovořit jako o pouhém epigonovi Leszetyckého, který jen převzal jeho metodu. Nebylo to ani možné, neboť se s ním nikdy nemohl setkat naživo a metoda, zprostředkovaná žačkami Leszetyckého, kterou měl šanci

³⁵ BÖHMOVÁ, Zdeňka: *Vilém Kurz: život, práce, methodika*, 1954, s. 34

³⁶ BÖHMOVÁ, Zdeňka: *Vilém Kurz: život, práce, methodika*, 1954, s. 21

³⁷ Ibid.

³⁸ KURZ, Vilém: *Technické základy klavírní hry*, 1953, s. 14

poznat, byla často plná nepřesností a někdy i omylů, z důvodu špatného pochopení ze strany těchto pedagožek.³⁹

Pojem „Kurzova metoda“ je dnes často neprávem vnímán negativně. Přispěl k tomu zejména nesprávný výklad některých Kurzových obdivovatelů, kteří jeho metodu dováděli do extrémů a svým dogmatickým přístupem uškodili nejednomu žákovi. Učitelé často brali vyobrazení rukou na fotografiích příliš doslova a nutili tak studenty do toporných pozic (např. přivazováním zápalek k prstům), čímž nutně docházelo k tuhnutí a bolestem ruky.⁴⁰ Sám Kurz prý na sklonku života litoval, že knihu vůbec vydal.⁴¹

Ačkoliv jsou Kurzovy Technické základy z pohledu dnešní metodiky a přístupu ke klavírní technice v některých ohledech poplatné své době, nebylo by správné na ně úplně zanevřít. Byly nezbytnou součástí přirozeného vývoje klavírní pedagogiky a mnoho Kurzových žáků se stalo významnými pianisty.

Mezi nejvýznamnější studenty Viléma Kurze patřili kromě Ilony Štěpánové také: Pavel Štěpán (pokračoval u Štěpánové), Rudolf Firkušný, Ilja Hurník (pokračoval u Štěpánové), František Maxián, Mirka Pokorná (pokračovala u Štěpánové), Viktorie Švihlíková, Zdeněk Jílek, Arnoštka Grünfeldová, František Schäfer aj.

3.2 Ilona Štěpánová-Kurzová: Klavírní technika

Klavírní technika je dvoudílný spis paní profesorky Štěpánové vydaný v roce 1979 nakladatelstvím Supraphon. Jelikož byla paní profesorka velice pracovitý člověk, který nešetřil sebekritikou, zabrala jí práce na *Klavírní technice* více než dvacet pět let. V době, kdy dokončovala svou práci, byla již vážně nemocná, přičemž její spis vyšel až čtyři roky po její smrti. *„Dostala jsem písemnou výzvu, abych konečně odevzdala do redakce svou práci, tak píši (definitivně vše kontroluju) ve dne v noci, jak to jen jde [...] Obávám se, že při tom psacím honění po nocích se zas vše [její*

³⁹ BÖHMOVÁ, Zdeňka: *Vilém Kurz: život, práce, methodika*, 1954, s. 42

⁴⁰ TOADEROVÁ, Marta [ústní sdělení], 14. 6. 2021

⁴¹ VOJTÍŠEK, Martin [ústní sdělení], 4. 6. 2021

zdravotní stav] *zhorší*.⁴² Vše pečlivě promýšlela a často se v této věci radila i se svými studenty.

Dílo, v němž paní profesorka vycházela ze své interpretační a více než padesátileté pedagogické praxe, obsahuje dva sešity: část metodická a část praktická.

V první, metodické části, se autorka zamýšlí nad významem technických cvičení, volností paže a seznamuje čtenáře s propracovaným systémem úhozů. Mimo to přidává na konci této části také pokyny ke hře stupnic, akordů, dvojhmatů, oktáv, skoků a odtahů. Informace v tomto sešitu mají sloužit jako výklad k části praktické, která obsahuje přes 200 technických cvičení, seřazených od jednodušších k nejtěžším, spolu s úvodem uvádějícím prstoklady ke stupnicím (jednoduchým a dvojhmatovým), akordům a ukázky rytmizovaných cvičných variant.

Sbírka je, jak paní Štěpánová uvádí, určena zejména „[...] *absolventům středních hudebních škol, kterým nebylo dopřáno pokračovat v dalším vysokoškolském či soukromém studiu a kteří jsou odkázáni na vlastní samostatnou práci*.“⁴³ Dodává ovšem, že její sbírku cvičení mohou využít i hotoví pianisté, a to při pocitu povolující kázně rukou. V tomto případě doporučuje, aby „[...] *po dobu jednoho měsíce – nebo i více – zanechali hraní a věnovali několik hodin výlučně soustředěné a trpělivé práci k průzkumu a procvičení hracího ustrojí*.“⁴⁴

Cílem její práce bylo vytvořit „*sbírku, jež by ve své progresivní řadě ohraničených celků obsahovala v jednotlivých oddílech všechny technické složky a vedla k jejich důslednému a současnému procvičování*.“⁴⁵ Kritizuje totiž v té době běžně používané etudy (mimo etudy velkých mistrů), které často nemají valnou uměleckou hodnotu a jejich nastudování zabere příliš mnoho času, který není úměrný užitku, jež tato práce přinese. „*Jedině práce na krátkých příkladech dovolí intenzivní soustředění na řemeslnou stránku hry, na správné pocity a pohyby, na kvalitu zvukovou a úhozovou*.“⁴⁶

⁴² *Dopis od Ilony Štěpánové Martě Toaderové* [písemná korespondence], Praha, 28. listopadu 1968

⁴³ ŠTĚPÁNOVÁ-KURZOVÁ, Ilona: *Klavírní technika*, 1979, s. 3

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

3.2.1 Hlavní rozdíly mezi metodou Kurze a Štěpánové

Ačkoliv autorka navazuje na *Technické základy klavírní hry* a často ve svém spise odkazuje na příslušné kapitoly v této knize, obohatila Kurzovu metodu o spoustu nových myšlenek a v některých záležitostech se její názory od těch otcových dokonce liší, na což sama upozorňuje: „Řeknu-li že se [moje názory] *skutečně liší, doufám pevně, že se tím nedotknu jeho památky.*“⁴⁷

Asi největším posunem od metody Kurzovy byl důraz, který kladla na uvolněnost paže a rukou, což bylo něco, o čemž se Kurzovy Základy zmiňují jen velmi okrajově. Nezabývá se už jen brilantní prstovou technikou, nýbrž poukazuje na důležitost využívání přirozené váhy paže a tzv. velkých svalů, díky kterým se omezuje riziko namožení zejména menších svalů předloktních. V tomto byly její názory v souladu s tehdejšími novými proudy z Evropy, zejména z Moskvy, které hlásaly naprostou uvolněnost hracího aparátu.

Jde jí o rozumné a účelné využití celého hracího ústrojí, kdy je třeba uvolnit svaly, jež mají zrovna „odpočívat“ a fixovat ty, co mají pracovat. Uvolnění paží pak má vést k otevřenému a plnému zvuku.

Volnost hracího aparátu označuje za první podmínku dobře znějícího úhozu a techniky, k jejímuž dosažení mají sloužit uvolňovací pohyby, které „*dotvrzují niterný prožitek a činí hru přesvědčivější.*“⁴⁸ Je však třeba zdůraznit, že tyto pohyby mají být nenucené a přirozené a autorka několikrát zdůrazňuje, že jakákoliv přehnanost, někdy až teatrálnost, je naprosto nežádoucí. Je tedy důležité dbát na to, aby tyto pohyby byly přirozené, hospodárné a zejména účelné.

Při nadmíře pohybů, jež působily rušivým dojmem a často byly důsledkem velice temperamentní povahy studenta, radila paní profesorka sedět někdy při cvičení na židli s opěradlem, což žáka vedlo k uvolnění paží za účelem kvalitního úhozu a lepší zvukové kontroly.

⁴⁷ ŠTĚPÁNOVÁ-KURZOVÁ, Ilona: *Klavírní technika*, 1979, s. 4

⁴⁸ ŠTĚPÁNOVÁ-KURZOVÁ, Ilona: *Klavírní technika*, 1979, s. 5

3.2.2 Ovládnutím úhozů k barevné a stylově odlišené hře

Technika nesmí být samoučelná, nýbrž by měla vždy sloužit hudbě samotné. Autorka vyzdvihuje nutnost co nejjasnější zvukové představy, která musí vždy předcházet hře, a to i u zmiňovaných technických cvičení.

K co nejpresnější realizaci zvukové představy je potřeba ovládnout jednotlivé úhozy a vědět, kde je použít. Tato metoda tedy stojí mimo jiné na názoru, že z klavírní hry lze vyvodit určité základní typy úhozů a ty samostatně procvičit. Je však důležité mít vždy na paměti zmíněnou zvukovou představu, aby se cvičení nestalo jen čistě mechanické. Ovládnutí těchto úhozů a znalost toho, kdy, který použít, vede k barevné a stylově odlišené hře plné zvukových nuancí. Zejména pak stylová odlišnost byla jedna z věcí, na které paní profesorka kladla velký důraz – jiným úhozem hrajeme brilantní pasáž v Mozartovi, jiný zase využijeme pro belcantovou pasáž Chopinovu.

*„Nejsou to tedy jen návody k získání lepší klavírní techniky, ale též rady, jak lépe porozumět notovému zápisu, umět ho se všemi drobnými detaily respektovat a pak přesně a mistrovsky zahrát jak po stránce technické, tak i výrazové.“*⁴⁹

Sama Štěpánová však podotýká, že uvedené typy úhozů jsou pouze prototypy. Při cvičení je třeba dbát na jejich důsledné dodržování, „[...] v pianistické praxi však nastanou pochopitelně určité změny, volnosti, kombinace úhozů a pohybů [...]“.⁵⁰ Je tedy potřeba vyhnout se dogmatismu a úhozy vždy využívat tak, aby účelně sloužily dané skladbě.

Sama paní profesorka přistupovala k výuce úhozů následovně. Na většinu žáků čekalo po příchodu do její třídy nejprve množství různých uvolňovacích cviků, důkladná úhozová průprava, seznámení se s nácvičnými způsoby techniky a hrou kantilény, a to vše nejen na cvičeních, ale zejména přímo na studovaném klavírním repertoáru. Tato úvodní průprava trvala přibližně dva měsíce, avšak paní profesorka ji vždy koncipovala na míru individuálním potřebám každého žáka.⁵¹

⁴⁹ TOADEROVÁ, Marta [ústní sdělení], 14. 6. 2021

⁵⁰ ŠTĚPÁNOVÁ-KURZOVÁ, Ilona: *Klavírní technika*, 1979, s. 37

⁵¹ TOADEROVÁ, Marta [ústní sdělení], 14. 6. 2021

3.2.3 Typy úhozů a problematika jejich výkladu

Autorka rozlišuje 18 různých úhozů (na rozdíl od Kurzových pěti), z nichž 8 řadí do skupiny legatových, 8 do skupiny staccatových a 2 jsou tzv. úhozy volným pádem. U každého z nich pak co nejpřesněji popisuje způsob provedení a naznačuje, které hudební momenty, co se týče charakteru a stylu hudby, vyžadují užití konkrétního úhozu. Aby měl čtenář jasnější představu, jak a kde lze daný úhoz využít v praxi, přidává také množství příkladů z velkých klavírních děl. Tento návod však není absolutní a při studiu svého repertoáru se může klavírista často setkat s momenty, kdy nelze s přesností určit, který úhoz si vybrat. Interpret si pak musí zvolit dle svého nejlepšího svědomí a docházet může, jak už bylo výše zmíněno, i k různým úhozovým kombinacím.

K dokreslení výkladu je vždy přítomna i fotografie zachycující ruku v momentě úhozu. U těchto fotografií je však třeba si uvědomit (stejně jako v Kurzových základech), že jde pouze o zachycení ruky v *plynulém pohybu* a nebylo by tedy moudré nutit ruku do pozic přesně odpovídajících fotografii. Obecně je třeba říci, že ač autorka vše vysvětluje s velikou péčí a přesností, je vždy lepší, když výklad ještě doplní zkušený pedagog, který vše, co je popsáno, prakticky žákovi předvede, neboť to nejdůležitější, tedy zvuk, knihou zprostředkovat nelze.

Dalším problémem, při samostatném studiu této sbírky nezkušeným studentem, je také nebezpečí, že příliš zaměří svou pozornost na pohyby. Je třeba pamatovat na to, že i při nácviku daných pohybů je nezbytné mít neustále na mysli zvukovou představu, jejíž realizace by měla být hlavním prioritou.

3.2.4 Využití úhozů při nácviku

Kromě praktického využití úhozů přímo na pódiu, doporučuje prof. Štěpánová spoustu z nich i k nácviku techniky. Ačkoliv nezavrhuje rytmizované varianty, které jsou při cvičení hojně využívány (v 2. části sama uvádí jejich přehled), upozorňuje na nebezpečí jejich mechanického přehrávání – „[...] *jen pomalé cvičení umožní uvědoměnou a ve všech složkách kontrolovatelnou práci.*“⁵²

Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že způsob cvičení pomocí úhozů je velice účinný a rád bych proto některé z úhozů uvedl spolu s příklady, kde je efektivně

⁵² ŠTĚPÁNOVÁ-KURZOVÁ, Ilona: *Klavírní technika*, 1979, s. 4

při cvičení využít. Nebudu zde však detailně vysvětlovat způsob provedení každého z úhozů, nýbrž vždy odkážu na příslušnou stranu v Klavírní technice.

Staccatissimo (1. část Klavírní techniky, s. 20) lze využít všude tam, kde skladba vyžaduje naprostou vyrovnanost a jasnou diferenciaci každého jednotlivého tónu v rychlé pasáži. Může jít o pasáže v slabší i silnější dynamice, zejména však o takové, kde je třeba dokonale průzračné, a hlavně pevné prstové techniky. Pro účinnost cvičení je ale vždy potřeba naprostá koncentrace na zvuk a poctivé provedení úhozu, a to vše v pomalém tempu. *Staccatissimo* se výborně hodí ke cvičení např. Chopinovy Etudy cis-moll op. 10, č. 4, druhé věty Chopinovy Sonáty h-moll nebo partu levé ruky v Etudě č. 10 v Symfonických etudách op. 13 od R. Schumanna apod.

Jako způsob nácvičku můžeme použít také úhoz, o kterém píše už Kurz ve svých Základech a je pojmenován jako *legatissimo* (1. část Klavírní techniky, s. 16). Existuje ve dvou variantách: *plné* a *poloviční*. „*Legatissimo je vlastně pouze cvičným úhozem. Je to předržovaný úhoz, který se ve hře téměř nevyskytuje [...] Legatissimem, jak je výše naznačeno, procvičíme účinně pevnost prstů.*“⁵³ Plné *legatissimo* pak kromě výše zmíněného zpevnění vede i k uvědomění si poloh prstů a ruky, a to hlavně v složitých, lomených pasážích a rozkladech, kde se poloha ruky často mění a prsty je třeba „ukotvit“. Poloviční *legatissimo* zase přispívá k uvědomění si a proposlouchání každého jednotlivého tónu a zároveň k jejich vzájemnému propojení. Přispívá tak k vyrovnané, sebejisté a kontrolované hře. Při cvičení je opět potřeba absolutní soustředěnosti, pomalého tempa a zapojení i velkých svalů při hře. *Legatissimo plné* můžeme využít ke cvičení např. v Chopinově Etudě C-dur op. 10, č. 1 nebo v Rachmaninově Etude-tableau c-moll op. 39, č. 1. *Legatissimo poloviční* pak třeba v Chopinově Etudě gis-moll op. 25, č. 6 a v druhé větě Chopinovy Sonáty h-moll.

Jako třetí bych rád zmínil *legato s odskokem* (1. část Klavírní techniky, s. 13). „*Odskokem pěstujeme především poddajnost dlaňových kloubů, hlavní podmínku svobodné a lehké pohyblivosti prstů.*“⁵⁴ Slouží také k tomu, aby při *legatové* hře nedocházelo k předržování kláves a tím k přeznívání tónů, čímž by výsledná hra působila nejasně, nebo i rozmazaně. Zvláště účinná je pak přírazová varianta, „*protože pěstuje současně několik důležitých složek: poddajnost dlaňových*

⁵³ ŠTĚPÁNOVÁ-KURZOVÁ, Ilona: *Klavírní technika*, 1979, s. 16–17

⁵⁴ ŠTĚPÁNOVÁ-KURZOVÁ, Ilona: *Klavírní technika*, 1979, s. 13

kloubů; hbitost a lehkost prstů při odskoku; pevnost prstů, hrajících hlavní akcentované tóny; současnou naprostou volnost paže a zápěstí při úhozu akcentu."⁵⁵ Tento úhoz, včetně jeho přírazové varianty, můžeme použít zejména při cvičení ozdob a dvojhmatových pasáží, ale i všude jinde, kde potřebujeme dosáhnout lehké a pružné techniky.

Využití úhozů při cvičení je samozřejmě daleko více a je na každém pianistovi, aby si zvolil, co mu při cvičení určitého místa ve skladbě nejvíce vyhovuje. Jedním z principů, kterým se paní profesorka při cvičení řídila, bylo zatěžovat nácvik, aby konečná interpretace působila lehce a přirozeně. Vše je ale nutné provádět pod kontrolou volnosti paží i rukou a při plné aktivitě myšlení a soustředění! Aby však při intenzivním cvičení nedocházelo k únavě a bolesti rukou, radila paní profesorka studentům neopomíjet také klid a odpočinek.⁵⁶

3.2.5 Technická cvičení

Druhá (Praktická) část klavírní techniky obsahuje technická cvičení seřazená podle obtížnosti od jednodušších po ty nejobtížnější. „[...] *Je sestavena z osmnácti sérií, z nichž každá má jedenáct oddílů označených číslicemi. V každém se probírá určitá technická složka [...]*“⁵⁷

V prvních pěti sériích uvádí autorka u každého cvičení vždy druhy úhozů a nácvičných způsobů, jakých lze při studiu využít. K tomu jí slouží poměrně komplikovaný systém zkratek a značek. V pozdějších cvičeních pak už tyto značky chybí a je tedy na studentovi, aby si vymyslel vlastní způsoby nácviku.

Autorka také využívá, zejména v pozdějších sériích, upravené úryvky technicky obtížných míst z repertoárových skladeb (např. z Chopinových etud). Žák tak získává inspiraci k tomu, aby si dokázal vymýšlet vlastní cvičení, která mu pomohou zvládnout studovanou skladbu po technické stránce. Z toho důvodu není Praktická část jen pouhou sbírkou pro zlepšení techniky, jakých existuje nespočet, ale je to také návod k efektivnímu a účelnému cvičení.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ TOADEROVÁ, Marta [ústní sdělení], 14. 6. 2021

⁵⁷ ŠTĚPÁNOVÁ-KURZOVÁ, Ilona: *Klavírní technika*, 1979, s. 4

4 Bývalí žáci Ilony Štěpánové

„Hra jejích žáků je technicky výtečná a hudebně citlivá. Má fantazii, která je drahocenným majetkem umělce a musí se střežit a pěstovat. Sama umělkyně, vychovala a vychovává umělce.“⁵⁸

V následující kapitole bych rád věnoval pár slov žákům prof. Štěpánové. Pokud by čtenáře zajímalo, kdo dál patřil k absolventům paní profesorky, bakalářská práce Lucie Kaucké⁵⁹ obsahuje jmenný seznam všech dohledaných žáků jak z Akademie, tak soukromých.

Dagmar Baloghová-Pechová (nar. 1929) se narodila v Ilavě na Slovensku. Po maturitě nastupuje na AMU do třídy prof. Štěpánové a absolduje roku 1952. Dosáhla čestného uznání v Mezinárodní klavírní soutěži o cenu Bedřicha Smetany při Pražském jaru v letech 1952 a 1957. Účastnila se také Chopinovy soutěže ve Varšavě. Prosadila se jako pedagožka i interpretka, za zmínku stojí například česká premiéra 2. Prokofjevova klavírního koncertu, kterou odehrála s Českou filharmonií.⁶⁰

Zdeněk Hnát (nar. 1935) je významným českým interpretem a pedagogem. Jeho prvním učitelem klavíru byl prof. Jaroslav Hauft na hudební škole v Liberci a po maturitě na gymnáziu nastoupil do třídy prof. Štěpánové na AMU, u níž v roce 1957 absolvoval. Téhož roku získal i 1. cenu v Mezinárodní klavírní soutěži o cenu Bedřicha Smetany při Pražském jaru. Jako aspirant pak ještě tři roky pracoval pod vedením prof. G. G. Nejgauze v Moskvě. Rozvinul rozsáhlou koncertní činnost a často vystupoval jak doma, tak i v zahraničí. Významná i jeho pedagogická dráha. Nejprve vyučoval na Pražské konzervatoři a od roku 1985 na JAMU, kde zastával funkci vedoucího klavírního oddělení.⁶¹

Karel Friesel (nar. 1933) studoval Pražskou konzervatoř u prof. Karla Vinkláta a u prof. Štěpánové studoval nejprve soukromě a poté na AMU. Vedle koncertní

⁵⁸ HOLZKNECHT, Václav: *Profesorce Iloně Štěpánové-Kurzové k narozeninám*, 1959

⁵⁹ KAUCKÁ, Lucie: *Profil života a díla Ilony Štěpánové-Kurzové*: bakalářská práce. Olomouc: Filosofická fakulta Univerzity Palackého, 2000

⁶⁰ KOZÁK, Jan a kol.: *Českoslovenští koncertní umělci a komorní soubory*, 1964, s. 18

⁶¹ *Český hudební slovník: Zdeněk Hnát* [online]

činnosti vyučoval na plzeňské konzervatoři a v letech 1988–2000 byl také jejím ředitelem.

Ilja Hurník (1922–2013) byl skladatel, klavírista, pedagog a spisovatel pocházející z Poruby u Ostravy. Po útěku do Prahy se mu dostává klavírního vzdělání na soukromých hodinách u prof. Viléma Kurze. Následně nastupuje na mistrovskou školu pražské konzervatoře k Iloně Štěpánové, u které pokračuje i na AMU a absolvuje roku 1952. V letech 1957–76 působil jako sólista Státní filharmonie Ostrava, kde měl na starost také výchovné koncerty. Věnoval se i klavírnímu duu, a to nejprve s Pavlem Štěpánem, později pak s manželkou Janou. Jako pedagog působil na Pražské konzervatoři, Vysoké škole múzických umění v Bratislavě a na Ostravské univerzitě. Byl také významným hudebním popularizátorem.⁶²

Věra Janárčková (nar. 1951) je klavíristka a skladatelka. Narodila se ve Svitě na Slovensku a studovala klavír, skladbu a dirigování na konzervatoři v Bratislavě. Poté absolvovala na AMU klavír u prof. Štěpánové a cembalo u prof. Zuzany Růžickové. V roce 1972 z politických důvodů emigrovala do Německa, kde působí jako skladatelka dodnes. Absolvovala také mistrovský kurz u Rudolfa Firkušného v Luzernu.⁶³

Zdeněk Jílek (1919–1999) byl českým klavíristou původem z Jihlavy. Na brněnské konzervatoři byl ve třídě prof. Jaroslava Kvapila a poté studoval soukromě u prof. V. Kurze. Po jeho smrti pokračoval na mistrovské škole pražské konzervatoře ve třídě prof. Štěpánové. Získal 1. cenu na Mezinárodním festivalu mládeže v Praze a od roku 1949 působil jako sólista České filharmonie. Zaměřoval se zejména na díla autorů 20. století.⁶⁴

František Kůda (nar. 1941) studoval nejprve Pražskou konzervatoř u prof. Grünfeldové a poté pokračoval na HAMU u prof. Štěpánové. Během studia se stal absolutním vítězem Chopinovy soutěže v Mariánských Lázních. V době aktivní koncertní činnosti se věnoval zejména komorní hře – byl například členem Martinů Ensemble, Rejchova tria a Českého instrumentálního kvarteta. Jako pedagog vyučoval jak na Pražské konzervatoři, tak i na HAMU.

⁶² KOZÁK, Jan a kol.: *Českoslovenští koncertní umělci a komorní soubory*, 1964, s. 35–36

⁶³ *Věra Janárčková – Komponistka: Vita* [online]

⁶⁴ KOZÁK, Jan a kol.: *Českoslovenští koncertní umělci a komorní soubory*, 1964, s. 40

Zorka Lochmanová-Zichová (1920) vyrůstala v Bohumíně, odkud jako gymnazistka odešla do Prahy a začala současně studovat Pražskou konzervatoř u Dr. Štěpána. Konzervatoř dostudovala pod vedením prof. Štěpánové, u níž pak pokračovala na AMU. Ještě za dobu studia se stala na škole asistentkou. Je uznávanou pianistkou zejména v oblasti komorní hry a doprovodu.⁶⁵

Anna Máchová-Heryánová (1923–2016) pochází z Rychvaldu ve Slezsku. Na Pražské konzervatoři studovala nejprve u Růženy Kurzové, po jejíž smrti nastoupila k Dr. Václavu Štěpánovi. Následně ji vyučovala i prof. Štěpánová na AMU, kde roku 1950 absolvovala. Pokračovala zde jako aspirantka a od roku 1960 jako odborná asistentka. Získala čestné uznání v Chopinově soutěži ve Varšavě a čtvrté místo v soutěži Pražského jara.⁶⁶

Martina Maixnerová (nar. 1947) je česká klavíristka. Studovala na AMU u prof. Štěpánové a v roce 1980 emigrovala, načež devět let působila v Singapuru. Věnovala se intenzivně koncertování, zejména pak v duu se svým manželem, houslistou Pavlem Prantlem. V současnosti vyučuje na Konzervatoři Pardubice a Hudebním gymnáziu Jana Nerudy v Praze.⁶⁷

Ivan Moravec (1930–2015) byl světově známý český klavírista. Na Pražské konzervatoři studoval u Arnošky Grünfeldové a následně nastoupil na AMU do třídy prof. Štěpánové. Svou hrou velice zaujal Artura Michelangeliho, který si jej pozval na svůj seminář v Arezzu, kde Moravec dva roky studoval. Zaměřoval se především na díla Chopina, Mozarta a Debussyho, ale i mnohých dalších skladatelů. Spolupracoval s předními světovými orchestry a dirigenty a za své gramofonové snímky získal mnohokrát v odborných hudebních periodikách ocenění Deska roku. Je nositelem státního vyznamenání Za zásluhy, Mezinárodní ceny Karla IV., ceny Cannes Classical za celoživotní dílo a Ceny ministra kultury ČR za celoživotní dílo. Působil také jako profesor na AMU.⁶⁸

Mirka Pokorná (1930–2017) se narodila ve Vsetíně a hudební základy dostala od svého otce. Po absolvování nižšího gymnázia odchází do Prahy, kde se jí ujímá profesor Vilém Kurz a učí ji až do své smrti. Poté nastupuje do třídy prof.

⁶⁵ KOZÁK, Jan a kol.: *Českoslovenští koncertní umělci a komorní soubory*, 1964, s. 51

⁶⁶ KOZÁK, Jan a kol.: *Českoslovenští koncertní umělci a komorní soubory*, 1964, s. 55

⁶⁷ *Wikipedie – Otevřená encyklopedie: Martina Maixnerová* [online]

⁶⁸ *Český hudební slovník: Ivan Moravec* [online]

Štěpánové a po absolutoriu zde pokračuje ještě tři roky jako aspirantka. V roce 1952 získala 3. cenu v Mezinárodní klavírní soutěži B. Smetany při PJ a 2. cenu na Festivalu mládeže v Berlíně. Její koncertní činnost byla opravdu rozsáhlá, s vystoupeními doma i v zahraničí. Byla sólistkou Brněnské státní filharmonie a Symfonického orchestru hlavního města Prahy FOK.⁶⁹

Božena Steinerová pochází z Českého Těšína a po absolvování Pražské konzervatoře u Anny Dolinské nastupuje v roce 1966 na AMU k prof. Štěpánové. Je výherkyní Mezinárodní klavírní soutěže F. Chopina v Mariánských Lázních a Beethovenova Hradce. Po studiu na AMU pak jako aspirantka studovala další tři roky na moskevské konzervatoři pod vedením prof. Rudolfa Kerera. Je význačnou koncertní pianistkou, jež vystupuje doma i v zahraničí. Neméně důležitá je i její pedagogická dráha, během které vyučovala např. na Pražské konzervatoři nebo na univerzitě v Regensburgu.⁷⁰

Magda Štajnochrová (nar. 1941) pochází z Tábora a studovala klavír nejprve na Pražské konzervatoři u prof. Grünfeldové a následně na AMU u prof. Štěpánové. Je významnou českou pedagožkou a pravidelně zasedá v porotách klavírních soutěží. V současnosti působí na konzervatoři v Českých Budějovicích.

Pavel Štěpán (1925–1998), syn Ilony Štěpánové-Kurzové, se narodil v Brně, vystudoval reálné gymnázium a absolvoval několik semestrů hudební vědy, estetiky a filozofie na Karlově univerzitě. Od malička tíhnul ke klavíru a díky zázemí, ve kterém vyrůstal, získal ideální průpravu pro svou uměleckou dráhu. Jako koncertní pianista se zaměřoval zejména na novější hudbu – Janáčka, Nováka, Suka (nahrál kompletní dílo), Schulhofa, Porkofjeva aj. Od roku 1964 vyučoval také na AMU.⁷¹

Marta Toaderová-Hrtoňová (nar. 1939) je významnou českou pedagožkou pocházející ze slezského Lískovce u Frýdlantu. Na výzvu prof. Arnošky Grünfeldové u ní začala studovat na Pražské konzervatoři a dále pokračovala na AMU ve třídě prof. Štěpánové, u níž roku 1965 absolvovala. Následně rozvinula rozsáhlou a velice úspěšnou pedagogickou činnost na Janáčkově konzervatoři v Ostravě, Fakultě umění Ostravské univerzity a JAMU. Pravidelně taky zasedala

⁶⁹ KOZÁK, Jan a kol.: *Českoslovenští koncertní umělci a komorní soubory*, 1964, s. 72

⁷⁰ *Božena Steinerová: Biography* [online]

⁷¹ KOZÁK, Jan a kol.: *Českoslovenští koncertní umělci a komorní soubory*, 1964, s. 72

v porotách klavírních soutěží. K jejím absolventům patří např. Ivo Kahánek, Eliška Novotná, Norbert Heller, Xenie Hranická a mnoho dalších.

Martin Vojtíšek (nar. 1950) studoval u paní prof. Štěpánové do roku 1974 a studoval také soukromě skladbu u Karla Janečka. Je uznávaným interpretem zejména díla F. Chopina a V. Nováka, jehož téměř kompletní dílo nahrál na CD. Vystupuje na pódii doma i v zahraničí. Vedle klavírní hry a komponování se věnuje též výuce povinného klavíru na Pražské konzervatoři.

Václav Zelený (1936–1966) se narodil v Šonově u Náchoda a od malička trpěl silnou oční vadou. Absolvoval konzervatoř u Arnošky Grünfeldové a HAMU u prof. Štěpánové. I přes náhlé zdravotní komplikace se mu podařilo získat čestné uznání na Chopinově soutěži ve Varšavě (1955) a se zraněným zápěstím dostal čestné uznání na klavírní soutěži festivalu mládeže v Moskvě (1957). Odnese si také druhou cenu ze smetanovské soutěže Pražského jara (1963). Na koncertních pódii sklízel vždy obrovský úspěch, avšak jeho kariéra byla náhle ukončena. Roku 1966 mu byl diagnostikován zhoubný nádor v oku a na následky nemoci brzy umírá.

Závěr

Jak lze vidět, paní profesorka Ilona Štěpánová-Kurzová byla opravdu výjimečnou osobností českých hudebních dějin. Ze vzpomínek jejích žáků je patrné, že byla nejen mimořádně nadanou pianistkou a obětavou pedagožkou, nýbrž také neskutečně inspirativním a citlivým člověkem.

Její pedagogická práce navazuje sice na jejího otce, avšak zdaleka nešlo o pouhé převzetí jeho metody. Paní profesorka Štěpánová ji totiž nejen aktualizovala, ale i obohatila o spoustu nových myšlenek, přičemž vždy vycházela ze své bohaté koncertní a pedagogické praxe. Jejím cílem bylo vést studenty k stylové a technicky dokonalé interpretaci s úctou k autorově zápisu, kdy žádný tón nesměl být zahrán bez vnitřní účasti a přesné hudební představy.

Její spis *Klavírní technika* byl ve své době velice pokrokový a jeho správné využití může i dnes prospět nejednomu pianistovi, ať už na pódiu, tak i při cvičení. Její systém úhozů je naprosto unikátní a může být čtenáři návodem ke zkvalitnění celkové interpretace. Výčet jejích nejúspěšnějších absolventů je důkazem toho, že způsob její práce byl velice účinný a je proto důležité pečovat o její odkaz a připomínat si její hudební a pianistické názory.

Doufám, že má práce přispěje k tomu, aby hudební svět nezapomněl na tohoto významného člověka, interpreta a pedagoga.

Použitá literatura

4.1 Literární zdroje

BÖHMOVÁ, Zdeňka: *Vilém Kurz: život, práce, methodika*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954

HOLZKNECHT, Václav: *Profesorce Iloně Štěpánové-Kurzové k narozeninám*. Hudební rozhledy 12, 1959, č. 21, s. 905

HURNÍK, Ilja: *Závěrečná zpráva*. Praha: Karolinum, 2000

KAUCKÁ, Lucie: *Profil života a díla Ilony Štěpánové-Kurzové*: bakalářská práce. Olomouc: Filosofická fakulta Univerzity Palackého, 2000

KOZÁK, Jan a kol.: *Českoslovenští koncertní umělci a komorní soubory*. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1964

KURZ, Vilém: *Technické základy klavírní hry*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953

MÜLLEROVÁ, Eva: *K životnímu jubileu zasloužilé umělkyně Ilony Štěpánové-Kurzové*. Hudební rozhledy 11, 1974, č. 5, s. 153

ŠTĚPÁNOVÁ-KURZOVÁ, Ilona: *Klavírní technika*. Praha: Supraphon, 1979

4.2 Internetové zdroje

Božena Steinerová [online]. [cit. 19. 6. 2021] Dostupný z: <http://bozenasteinerova.com/>

Český hudební slovník: Ilona Štěpánová-Kurzová [online]. [cit. 15. 6. 2021]

Dostupný z:

https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2853

Český hudební slovník: Ivan Moravec [online]. [cit. 25. 6. 2021] Dostupný z:

https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2317

Český hudební slovník: Zdeněk Hnát [online]. [cit. 25. 6. 2021] Dostupný z: https://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8102

SMÝKAL, Josef: *K nedožitým 75. narozeninám Václava Zeleného* [online]. [cit. 25. 6. 2021] Dostupný z: <http://www.apogeum.info/smykal/index.php?docid=230>

Viera Janárčeková – *Komponistka* [online]. [cit. 19. 6. 2021] Dostupný z: <http://www.janarcekova.de/vita/>

Wikipedie – *Otevřená encyklopedie: Martina Maixnerová* [online]. [cit. 19. 6. 2021] Dostupný z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Martina_Maixnerov%C3%A1

4.3 Ostatní prameny

Dopis od Ilony Štěpánové Martě Toaderové [písemná korespondence], Praha, 28. listopadu 1968

HNÁT, Zdeněk, klavírista, pedagog [ústní sdělení], Kroměříž, 12. 6. 2021

KŮDA, František, klavírista, pedagog [ústní sdělení], Strašice, 7. 6. 2021

ŠTAJNOCHOVÁ, Magda, klavíristka, pedagožka [ústní sdělení], Tábor, 3. 6. 2021

TOADEROVÁ, Marta, klavíristka, pedagožka [ústní sdělení], Praha, 14. 6. 2021

VOJTÍŠEK, Martin, klavírista, pedagog [ústní sdělení], Praha, 4. 6. 2021

Příloha 12: Ilona Štěpánová-Kurzová – leden 1964

Příloha 13: Ilona Štěpánová-Kurzová, 1961

05.07.1963
 Má milá Martiňko,
 dnes přišla Tvá zásilka, za níž Ti mnohokrát děkuji. Mám náruživě ráda angrešt a moc si na něm pochutnávám. Jsi moc hodná, žeš mi ho poslala.
 Vrátili jsme se před několika dny. Já jsem se vlastně vrátila ještě později do Prahy, protože jsem se zdržela dva dny u přátel v Náchodě, přes které to město jsme jeli do Prahy. Cestou do Polska přes Těšín. Jeli jsme také přes Frýdek, ale již téměř ve tmě. Vzpomínala jsem na Tebe a litovala, že z Tvého domova nevidím více. Projeli jsme ovšem jen skrz, nepříšli jsme do Těšína, kde jsme dorazili až k desáté hodině. Tam jsme nocovali a časně ráno /před šestou hod./ jsme byli již na hranici.

Má milá Martiňko,

dnes přišla Tvá zásilka, za níž Ti mnohokrát děkuji. Mám náruživě ráda angrešt a moc si na něm pochutnávám. Jsi moc hodná, žeš mi ho poslala.

Vrátili jsme se před několika dny. Já jsem se vlastně vrátila ještě později do Prahy, protože jsem se zdržela dva dny u přátel v Náchodě, přes které to město jsme jeli do Prahy. Cestou do Polska přes Těšín. Jeli jsme také přes Frýdek, ale již téměř ve tmě. Vzpomínala jsem na Tebe a litovala, že z Tvého domova nevidím více. Projeli jsme ovšem jen skrz, nepříšli jsme do Těšína, kde jsme dorazili až k desáté hodině. Tam jsme nocovali a časně ráno /před šestou hod./ jsme byli již na hranici.

První den našeho cestování nebyl nejpříjemnější. Slunce pražilo, jelo se celý den, zastavili jsme pouze v Osvětimi, což nám jen dodalo, protože jsme byli z prohlídky celí zničení. Bylo to otrásaající. Další zastávka /oběd/ ^{byla} v Častochové, kde jsme si prohlédli slavný kostel se zářačnou Panenkou Marií. Připadala jsem si jako někde ve středověku. Lidé se plazili po podlaze, včetně dětí, a falešně zpívali. Byli jsme již velmi unaveni. Až konečně večer, již v přítmí, jsme konečně zažili radostnější dojmy. Mohu říci, že velmi silné. Waršava nás nadchla. Práce Poláků je vskutku imponující. Čekala jsem dosti, ale skutečnost toto mé očekávání nesmírně předstihla. Byla jsem ohromena a přímo k slzám dojata. Tím, co člověk dokáže! A že to dokázali Poláci, mne tím více ohromilo! Podrobněji Ti budu o všem vyprávět až ústně. Škoda, že jsme na Waršavu měli vyhrazeno tak málo času. Považ si, že jsme ani v Želazové Woli, ani v muzeu Górpina nebyli! Pospíchal se k moři! Následovaly tři dny, plné krásných doj-

Příloha 14: Dopis od Ilony Štěpánové-Kurzové pro Martu Hrtoňovou-Toaderovou, 14. 7. 1963, s. 1-2

má. Z výstavby dalších měst a z moře. Už jsem je dlouho, velmi dlouho neviděla, naposled v r. 1928, první setkání ^(příští den) bylo proto velmi krásné. Ale pro mne to není. Však víš, jak nesnáším slunce a jak mne světlo oslňuje. Moře bylo velmi studené, ucukla jsem, když jsem si nohy omočila. Vůbec jsem nelitovala, že jsem neměla plavky. Chvilí jsem seděla ^(na pláži) v kosi, ale vítr a zima mne ~~vyhna~~ vyhnala. Ale sestry Grünfeldové se obě koupaly! Měla jsem aspoň estetický požitek! Příští den jsme jeli parníkem na poloostrov Hel, musela jsem si před tím opatřit slámák, abych z toho prudkého světla neoslepla, tak se mi to aspoň jevilo. Ani mé nejtmaší brýle nebyly nic platny. Projížďka se ~~mě~~ i ostatním velmi líbila. ~~Z Spoty~~ ^{Z Spoty} kde jsme po-
byli tři dny, jsme dělali zájezdy do Gdańska a do Gdyně. Gdaňsk mne nadechnul rekonstrukcí staré čtvrti. Překrásné staré domy, celé ulice a náměstí z XIV-XVI století tam mají, zcela v jednotném stylu; rozkošné, úzké domečky, třebas i o jednom okně nebo i širší paláce, bohatě zdobené štukaturami, římsami, sochami aj.

/Žlutě, modře, zeleně, růžově atd./ Každý dům je jinak zbarven, jeden má dokonce ozdoby z pravého zlata/tak nám to bylo aspoň řečeno/. Už dávno jsem neviděla tak krásnou a rozkošnou stárou čtvrť. Jako hračky mně to připadalo. Ale oproti tomu vidíš zas jinde věžáky, jako ve Varšavě, celé krásné nové čtvrtě.

Další krásný zážitek jsme měli z Gdyně. Je z města, které leží na malých pahorcích. Proto je s některých výše položených míst překrásný pohled na město/též odbudované/, na nově velký přístav, kde se to hemží loděmi, ať zámorskými, velkými osobními, nebo obchodními a lesy jeřábů, no a hlavně na širé, nedohledné moře, viděné s výšky přes zahrady s vysokými stromy, hlavně s oblíbenými borovicemi. V Polsku, zdá se, že jiným jehličnatým stromům se nedaří. Po celé cestě jsme obdivovali práci Poláků i na polích a v lesním hospodářství. Pole čistá, spousty lesů se od války založilo a stále zakládá. Mnoho větrolamů i velkých komplexů ^{lesů}, od vzrostlých stromů až po zcela malé, mladé lesy jsme po cestě často viděli.

Příloha 15: Dopis od Ilony Štěpánové-Kurzové pro Martu Hrtoňovou-Toaderovou, 14. 7. 1963, s. 3-4

Další, zpáteční cesta již nebyla tak zajímavá a krásná. Poznaň /kde jsme nocovali/ je ještě nedostavěna a dosti zanedbaná oproti předválečnému stavu. Vratislav má ještě hodně ruin, které se odklízejí, ale výstavba města je pozadu oproti jiným, které jsme viděli a která byla zničena též na devadesát-devadesát pět procent.

Krajinově je Polsko rovné jako stůl, jen zrovna na našich hranicích, jak u Těšína, tak i v Kladsku je velmi krásný, hornatý kraj, stejně jako naše Beskydy.

V Náchodě jsem pobyla u svých přátel jen dva dny. V úterý jsem se vrátila do Prahy. Doma jsem zastihla vše v pořádku. Naši byli již pryč, den předtím odjeli vozem do Tater. Doma mne uvítala pouze pí Ludmila. Hezky jsme si popovídaly, pak i ona odjela na dovolenou. Zbyla jsem doma zcela sama, což mi nikterak nevadilo. Mám ráda někdy naprostou samotu a klid. Nervy si takto nejlépe odpočinou, ovšem, mám-li nějakou práci. A té jsem

měla dosti. Úklid, praní, žehlení, šití aj. Když mohu dělat domácí práce v klidu, velmi mne těší. Hodně jsem také chodila po nákupech a sama si vařila. Dělán ovšem Fenmetrazinovou kúru, tak jím jen maso, zeleninu, ovoce a pijí mléko. Včera tu byla na návštěvě pí Chalupová, předtím jsme byly s Ernou za pí Běhmovou v Dobříši, dnes jdu téměř na celý den k Dolinským, zítra jdeme s Janou Roubalovou k našim společným příbuzným na Hanspaulku, dvakrát jsem byla v kině, - no a tak mně čas velmi rychle ubíhá a vůbec se nemudím. Už si připravuji věci na další cestu do Krkonoš. Za týdem jedeme s pí Grossovou. Jednu z nejhlavnějších věcí jsem Ti ještě nenapsala: že již lépe vidím a při prohlídce na klinice, že byl lékař velmi spokojen.

Myslím, že je čas, abych již s psaním zkončila. Vědomě jsem se tolik rozepsala, protože jsem Ti chtěla udělat radost za tu radost, kterou jsi mi Ty udělala, jednak zásluhou a jednak i ~~na všechny~~ dřívější ^{čím} prázdňinový ^{om} dopisy a listky. A také Ti děkuji za velmi pěkný obrázek, který mi tak dlouho slibuješ! Zkus to ještě také namalovat! *Věšín se na skříně dopisů! Mám se jít lehnout do-
ma!*

Příloha 17: Průvod 1. máje, 1961; v popředí zleva: Ilona Štěpánová-Kurzová, Jan Hurníková-Roubalová, pí. Kubíková (sekretářka); v pozadí zleva: František Rauch, Jiří Reinberger

Příloha 18: Ilona Štěpánová-Kurzová v průvodu 1. máje, 1961

Příloha 19: Ilona Štěpánová-Kurzová a František Kůda v učebně HAMU v Rudolfinu

Příloha 20: Oslava 62. narozenin prof. Štěpánové, 1961;
zleva: Renata Arnetová, Ilona Štěpánová, Jana
Hurníková-Roubalová, Václav Zelený

Příloha 21: Oslava 62. narozenin prof. Štěpánové, 1961; v popředí zleva: matka Evy Štěpánové, Marta Toaderová-Hrtoňová, Jana Hurníková-Roubalová, Ilona Štěpánová-Kurzová, Jan Marcol, Václav Zelený, Eva Štěpánová (dcera Pavla Štěpána); v pozadí zleva: Jan Vrána, Pavel Štěpán, Renata Arnetová, ??

Příloha 22: zleva: Ladislav Kubík, Viera Janárčeková, František Kůda, Ilona Štěpánová-Kurzová, ??, Magda Štajnochrová, Božena Steinerová